

HEKA LÁSZLÓ*

Horvátország parlamentarizmusa a kezdetektől napjainkig

I. Előszó

A IX. században a frank és a bizánci fennhatóság alól függetlenedett Horvátország 925-ben Tomislav idején királysággá vált.¹ A Trpimirovics uralkodóház kihalását követően Szent László (Zvonimir király özvegyének, Ilonának az öccse) és Könyves Kálmán – rokoni kapcsolatokra is hivatkozva – elfoglalták a horvát trónt.² Kálmán 1102-ben Tengerfehérvárott, (Biograd na moru, Belgradi at mare, Belgradi supra mare) horvát királlyá koronáztatta magát³, így Horvátország államszövetségre lépett Magyarországgal, amely fennállt 1918-ig.

A XVI. század második feléig megkülönböztették a Dalmát- Horvát Királyságot (*regnum Dalmatiae et Croatiae*), és a Szlavón Királyságot (*regnum Sclavoniae*). Ezt követően a török szultán és a Velencei Köztársaság elfoglalták Horvátország területeinek nagy részét, és a megmaradt horvát fennhatóságú területekre használták a Horvát-, Szlavón- és Dalmát Királyság (*regnum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae*) megnevezést, jöllehet Dalmácia ténylegesen nem tartozott az országhoz.⁴ A XIX. században megjelent a Háromegy Királyság, Horvátország, Szlavónia és Dalmácia változat is. Viszonya a magyar koronához „kezdetben leginkább a perszonálunió fogalmával leírható kapcsolat formájában” nyilvánult meg, „vagyis e területek állami és jogrendje érintetlenül maradván a közös király személye fűzte a horvátokat hazánkhoz.”⁵ 1527-ben a horvát szábor (tartománygyűlés, országgyűlés) I. Habsburg Ferdinándot választotta királlyá. A XVIII. század során Magyarország és Horvátország között heves

* SZTE ÁJTK Összehasonlító Jogi Intézet, egyetemi docens

¹ Lásd KRISTÓ GYULA: *A magyar-horvát perszonálunió kialakulása*. In: Tiszatáj. Szeged, 2002. 10. szám, 39–44. pp.

² HEKA LÁSZLÓ: *A magyar-horvát államközösség keletkezése*. Acta Hungarica Universitatis Essekiensis 2. Josip Juraj Strossmayer Egyetem Bölcsésztudományi Kar, Eszék, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Filozofski fakultet Osijek, Katedra za mađarski jezik i književnost, 2. szám, Eszék, 2010. 25–36. pp.

³ HÓMAN BÁLINT: *Geschichte des ungarischen Mittelalters, I., Von den aeltesten Zelten bis zum Ende des XII. Jahrhunderts*. W. de Gruyter, Berlin, 1940. Idézi KLAIČ, NADA: *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*. Manualia Uiversitatis Studiorum Zagabiensis. Zagreb, 1975. 513. p. Vö. PALUGYAY IMRE: *A Kapcsolt-részek (Slavonia-Croatia) történelmi- s jog-viszonyai Magyarországhoz*. Pozsony, 1863. 17. p.

⁴ ENGELSFELD, NEDA: *Povijest hrvatske države i prava*. Zagreb, 1999. 225. p.

⁵ MEZEY BARNA (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. Budapest, 1995. 66. p.

közjogi vita zajlott a két ország kapcsolatának alkotmányjogi megítélése miatt a magyar országgyűléseken.⁶ 1848-ban Jellasics bán határozata nyomán Horvátország de facto megszüntette (de iure viszont nem) a kapcsolatait Magyarországgal, 1849 után Horvátországot közvetlenül Bécsből irányították, majd a horvát-magyar kiegyezés során a két „társország” egymás közötti viszonyát (1868:XXX. tc.) új alapokra fektették.⁷

A honfoglalástól kezdve a horvátok legfontosabb ügyeiket népgyűléseiken (sabor) vitatták meg. A nemzetgyűlést, rendi gyűlést, tartománygyűlést, illetve országgyűlést jelentő sabor (a továbbiakban: szabor) a magyar történelemnek illetve jogtörténetnek is része, hiszen olyan intézményről van szó, amelynek határozatai évszázadokon keresztül rendre hatottak a magyar országgyűlés munkájára, főleg azzal, hogy a horvát, illetve szlavón szaboron megválasztott követek részt vettek a magyar országgyűlésen, és követutasításaik alapján befolyásolták a magyar országgyűlés döntéseit is.

Ugyanakkor a horvátok számára a szabor intézménye – a báni méltóság mellett – az alkotmányosságuk, az önállóságuk, vagy pontosabban a különállásuk jelképe volt, amely csak a Habsburg-abszolútizmus éveiben, valamint a délszláv állam keletkezésének idején (1918-tól 1941-ig) nem ülésezhetett.

Horvát-, Szlavón- Dalmát Királyságban a szabor a bánnal végezte az igazgatást, illetve az igazságszolgáltatást, valamint a törvényalkotást is. Határozatait a király elé terjesztette szentesítés végett. A szabor választotta a főkapitányt, az ítélmestert (*protonotarius*), és korábban – szokásjog alapján – javaslatokat tett a betöltendő báni méltóságra. A szabor 1790-ig kiszabta az adókat, és jogosult volt az újonc ajánlásra. Képviseltetve volt a magyar országgyűlésen, de nem, mint a vármegyék, hanem külön királyságként két követ (*oratores, nuncii regni*) és az ítélmester által. Az ítélmestert (*protonotarius, prabilježnik*) a szabor választotta, gyakran a bán javaslatára, főleg azért, mert a tiszteben a protonotariust éppen a bán erősítette meg, viszont ő a bán távozása esetén folytatta a feladatait. Az aláírása nélkül nem lehetett hitelesíteni a szabor jegyzőkönyveit, ő volt a Királyság és a bán pecsétjének az őrzője (*sigillorum conservator*), valamint az országos levéltár kulcsának őrzője is.

⁶ EKHART FERENC: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Budapest, 1946. 287. p.

⁷ Erről lásd: HEKA LÁSZLÓ: *Horvát alkotmány- és jogtörténet I. rész, 1848-ig*. JATEPress, Szeged, 2000.; HEKA LÁSZLÓ: *Adalékok Horvátország alkotmánytörténetéhez*. Goldpress, Szeged, 2001.; HEKA LÁSZLÓ: *A délszláv államok alkotmánytörténete*. Gold Press Szeged, 2002.; HEKA LÁSZLÓ: *A magyar-horvát államközösség alkotmány- és jogtörténete*. Bába Kiadó, Szeged, 2004.; HEKA LÁSZLÓ: *Horvátország alkotmány- és jogtörténete II. rész (1848–1918)*. JATEPress, Szeged, 2004.; HEKA LÁSZLÓ: *A szláv államok jogrendszerei*. JATEPress, Szeged, 2008.; HEKA, LADISLAV: *Osam stoljeća hrvatsko-ugarske državne zajednice s posebim osvrtom na Hrvatsko-ugarsku nagodbu*. Hrvatsko-mađarska kulturna udruga András Dugonics Szeged, Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata Subotica i Hrvatsko akademsko društvo Subotica, Szeged-Subotica, 2011.; HEKA LÁSZLÓ: *A Balkán országainak intézmény- és jogrendszere*. A Pólay Elemér Alapítvány Tansegédletei. Szeged, 2013.; HEKA LÁSZLÓ: *A délszláv államok jogrendszereinek kihívásai*. VIII. Fejezet. In: Badó Attila-Bencze Mátás-Bóka János-Mezsei Péter szerk.: *A jogrendszerek világa*. Pro Talentis Universitatis Alapítvány, Szeged, 2012. 167–194. pp.; HEKA LÁSZLÓ: *Adalékok Horvátország 1526 előtti alkotmánytörténetéhez*. Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica. Tomus LII. Fasciculus 4. Szeged, 1997.; HEKA LÁSZLÓ: *A horvát Sabor (Szabor) jogtörténeti szerepe*. Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica, Tomus LXII. Fasc. 8., Szeged, 2002.; HEKA LÁSZLÓ: *Horvátország alkotmányos és választási rendszere*. Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1995. 11–12. sz. 542–547. pp.

II. A horvát szábor (parlament) története

Más szláv népekhez hasonlóan a horvátoknál is ősi idők óta létezett a népgyűlés, nemzetgyűlés, vagyis a *szábor* (a *sabor* szó „összegyűlni” jelentésben előfordul minden szláv nemzetnél hasonló szerepkörben), főleg a törvényhozás, béke megkötése, közös politika kialakítása, olykor a herceg megválasztása céljából. Ülésain az uralkodó (herceg, később király), a bán, a zsupánok, az egyháziak és „a nép” együtt ülésezett. Szábornak (*congregatio*) nevezték az egyházi zsinatokat is (pl. Splitben 925-ben és 928-ban), majd az állam létrejöttével a nemzetgyűlések (*narodni sabor*) átalakultak országgyűléssé (*državni sabor*). A saborok a magyar királyok horvát trónra lépését (1102-től) követően rendi gyűléssé váltak. Az első ilyen ülést 1273-ban tartották meg Szlavóniában, 1351-ben pedig Horvátországban (és Dalmáciában) is.⁸ Mellettük igen elterjedt volt a törzsi *sabor*, főleg a tengeremelléki Poljiceban, ahol 12 faluközösség évszázadokon keresztül önálló köztársaságként működött. A nyílt ég alatt zajlott tanácskozásokat Grac faluban tartották. Csak a köztársaság nemesei jelenhettek meg a „*zborišće*” nevű gyűlésen, amelyen törvényeket hoztak, tárgyaltak az állami ügyekről és bírászkodtak. Kivételes esetekben a „*zbor podimski*” nevű tanácskozásra is sor került, amikor minden ház („*po dimu*” – a füst szerint) képviselője jelen volt. Az ilyen jellegű összejövétel ismert volt a montenegrói Pastrovics törzsnél is, de a vérszerinti kötelék alapján működő törzsek a 19. század végéig rendes vagy rendkívüli gyűléseken (*zbor, sabor*) gyülekeztek, amelyeken megválasztották az elöljáróikat (*starješina*) és döntöttek más különböző létfonosságú kérdésekről is.⁹

A feudális jellegű horvát rendi gyűlések (az eredeti horvát elnevezés *spravišće* vagy *stanak* volt, latinul *generalis diacta, generalis congregatio*, illetve *regni conventus*) a király hatalmának korlátozását jelentették és azokon a renddé alakult nemesek, a bánnal vagy a királlyal közösen döntöttek a törvényhozásról, igazságszolgáltatásról, illetve közigazgatásról. A száborokat meg lehet különböztetni aszerint, hogy azokat a bán (gyakrabban) vagy a király (ritkábban) hívatta össze (1791 után már nem lehetett összehívni a királyi engedély nélkül) és szentesítette a létrehozott határozatokat, valamint a XVI. századig akként is, hogy azok szlavón, vagy horvát–dalmát nemzetgyűlések voltak-e.

A szábor egykamarás gyűlésként ténykedett, és csak 1621-ben, illetve 1709-ben ülésezett külön a nemesség és a polgárság, valamint a prelátusok és mágnások. Részvételi joguk volt a királyi küldötteknek is, akik tudták az uralkodó javaslatait, amelyekről ezt követően a szábor tanácskozott és határozott. Szokássá vált, hogy a királyi küldöttek beszédét követően a karok és a rendek mondták el a királyhoz intézett javaslatukat és a panaszokat. Ha a királyi küldöttek nem vettek részt a szábor munkájában, akkor is először a királyi leiratot olvasták föl, az uralkodó javaslatait, a kinevezéseket tárgyalták meg.

A rendi gyűlés határozatai lehetnek *articuli* vagy *acti*, de formálisan a jegyzőkönybe az összes határozat bekerült és mindegyik külön számot és fogalmazást kapott

⁸ KOSTRENIĆ, MARKO: *Nacrt historije Hrvatske države i hrvatskog prava*. Universitas Studiorum Zgrabiensis. Zagreb, 1956. 230–231. pp.

⁹ HEKA LÁSZLÓ: *A szláv népek joga. I. rész*. A Pólay Elemér Alapítvány Tansegédletei. Szeged. 2006. 36–37. pp.

(articulus). Annak ellenére, hogy a határozatoknak törvényerejük volt, mégsem kellett mindegyiknek rendelkeznie a királyi szankcióval. Az uralkodó csak azokat szentesítette, amelyek a jövőre vonatkoztak és előírták a hasonló esetekben elvárt viselkedést. Ezért a szabori jegyzőkönyvben rögzítették azokat a határozatokat, amelyek egy konkrét esetről szóltak (acti), és azokat, melyek általános hatállyal bírtak. A *statútum* elnevezést kapták meg azok a jogszabályok, amelyek szűkebb értelemben törvényeknek számítottak.

A horvát szabóiban a nemesség, a polgárság és az egyház tagjai vettek részt, akként, hogy a bán külön báni levélben meghívta a mágnásokat és prelátságokat, a nemesség pedig a megyei közgyűlésben megválasztott két követét küldte. A nemesek (a szabóiban rendszerint többséggel rendelkeztek) körébe tartozott még a protonotarius és az országos kincstárnok is, akiket a jelenlévők választották meg, amíg a vicebánt a bán nevezte ki, és ő gyakran a familiárisa volt. Az egyházi személyek közül a püspökök személyesen jelentek meg, csakúgy, mint a szerzetesrendek tartományfőnökei (provinciálisok – jezsuita és pálos, amíg 1773-ban illetve 1786-ban nem tiltották meg e két rend működését). A pálos szerzeteseket a lepoglavai kolostor gvárdiánja, a jezsuitákat pedig a zágrábi kollégium rektora képviselte. Mellettük a zágrábi káptalan prépostja is kapott meghívót, akit rendszerint – főleg a magyar szakirodalomban – vránai perjelnek (vranski prior) neveztek. Egyébként minden káptalan (zágrábi, diakovári, zenggi, fiumei, brebiri, körösi és csázmai) választott egy-egy kanonokot. A káptalanok mindig a legbölcsebb képviselőiket küldték, akik nagy tiszteletet élveztek a rendi gyűléseken. Eleinte a horvát városok közül csak Zágráb, Varasd, Kapronca és Körös küldött követeket, majd a későbbiek során még Zengg, Károlyváros, Pozsega, 1809-től pedig Eszék is. Ugyanis Horvátországban még a XVII. században is mindössze négy szabad királyi város létezett: 1209-től Varasd, 1242-től Zágráb, 1252-től Körös, 1356-tól pedig Kapronca rendelkeztek a szabad királyi városok kiváltságával.¹⁰ A parasztok nem voltak képviseltetve, kivéve a túrmezei bocskoros nemeseket, akik nevében a „comes” jelent meg. Az 1848. évi Jellasics József bán által összehívott szabó volt az első, amely nemcsak rendi, hanem „nemzeti” országgyűlés volt. Ezen ugyanis a virilisták (báni meghívólevéllel érkezők) mellett a megválasztott képviselők is részt vettek. Jellasics idejében a katolikus főpapok mellett az ortodox egyház főpapjai is részt vehetnek a szabó munkájában.

III. A horvát szabó képvisellete a magyar országgyűlésen

A szlavón szabó 1442 óta küldte követeit a magyar országgyűlésre (*nuncii regni Sclavonie* vagy *oratores regni Sclavonie*), de a horvát-dalmát követek ekkor még nem jelentek meg. Erről tanúskodik a budai udvarban tartózkodó velencei követ, Pasqualigo Péter február 11-én Zágrárból küldött jelentése, amelyben az áll, hogy a horvát urak nem vesznek részt az országgyűlésen, mivel „nem volt szokás, hogy ők meghívót kapjanak a magyar országgyűlésre” (*non era consueto in le diete de Hungaria chiamar li signori di Croatia*), azért mert nekik a régi szokás szerint saját országgyűlésük volt Horvátországban (*perche dicono aver loro auctorita ex concessione eis attributa far la*

¹⁰ Zengg (Senj) ugyan Hunyadi Mátyástól megkapta 1483-ban a szabad királyi városi címet, de a zenggiek a XVII. században nem vettek részt a szabókon.

loro dieta in Croatia da per se).¹¹ Viszont a mohácsi vész utáni időszakban az immár horvát-szlavón szabornak nevezett horvát rendi gyűlés, a pozsonyi országgyűlésre küldte a követeit, egyet a felsőházba és kettőt az alsóházba.¹² Ezeket a követeket a szabor ülésén választották meg, követutasítást (olykor a bán, illetve az országgyűlésen résztvevő mágnások és prelátusok által alkotott konferencia tárgyalta meg a követutasítással kapcsolatos kérdéseket) és megbízó leveleket (*litterae credentiales*) is kaptak. Mellettük rendszerint a *protonotarius* is megjelent a magyar országgyűlésen. A horvát követés ebből a négy személyből (*nuncii*) állt, akik közösen fogadhatták el vagy utasíthatták vissza a közös ügyekre vonatkozó javaslatokat, illetve megfogalmazták Horvátország kéréseit. A Horvát-Szlavonországból érkező többi személy – a bán, a zágrábi püspök, a zágrábi káptalan prépostja, mágnások, főispánok, alispánok, valamint 1751-től a Pozsega, Verőce és Szerém megyék követei, a szabad királyi városok, a kiváltságos kerületek-disztriktek (Túrmező) követei, valamint Fiume kormányzója – csakis a saját nevében szólalt fel és szavazott. 1791 után a horvát követek is csupán egyéni szavazattal bírtak, tehát a többség leszavazhatta őket. A „közös” országgyűlést 3 évente kellett (volna) összehívni¹³, de a XVII. századtól átlagban csak 6 évente, a XVIII. században pedig már csak átlagosan 14 évente került erre sor. A horvát szabor a magyar (közös) országgyűlés ülése előtt, illetve az *ablegatusok* hazatéréséig törvénykezési szünetet tartott (kivéve a városi és ritka esetekben a megyei bíróságok előtt).¹⁴

A magyar országgyűlés megkezdése előtt a követeknek a megbízó leveleik által igazoltatniuk kellett magukat a házuk elnöke előtt. Miután mindannyian részt vettek a misén, meglátogatták a királyi palotát, hogy tudomást szerezzenek a király akaratáról, majd az országgyűlésen megkezdték az érdemi munkát. A felsőházban egy hosszú asztalnál a nádor mellett a jobb oldalon a prelátusok (közöttük a zágrábi káptalan prépostja is), a *palatinus* bal oldalán pedig a bán és egyéb országos bárók, a szabor egyik (megválasztott) követe, a főispánok és egyéb mágnások, a fiumei kormányzó, illetve a címzetes mágnások foglaltak helyet.

A Karok és Rendek Tábláján az emelvényen elhelyezett pódiumon külön asztal állt (*tabula regia*), amely mellett a ház elnöke ült, mindjárt mellette a szabor két követe, a királyi ítélőszék esküdtjei és jegyzői. Külön asztal mellett ültek a káptalanok küldöttei, az apátok és prépostok, valamint azok, akik a távolmaradt mágnásokat és prelátusokat helyettesítették, illetve a Duna melléki megyék, városok, és kiváltságos kerületek követei. Az elnöki pódiumtól balra állt a Tisza melléki megyék, városok és a kiváltságos kerületek követeinek az asztala. Ebből az elhelyezésből, amely 1843-ig érvényben volt (belső módosításokkal tulajdonképpen 1848-ig), kitűnik, hogy a horvát küldötteket elkülönítették a magyar megyék követeitől, emellett az országgyűlési vitákban a horvát követeknek jogukban állt elsőként felszólalni.¹⁵ A panaszokat és kéréseket (*gravamina et postulata*) előbb a magyar karok és rendek mondhatták el, majd azokat a király elfo-

¹¹ ŠIŠIĆ, FERDO: *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb, 1975. 259. p.

¹² Az 1625:61. t.c.

¹³ Az 1498:1. t.c., az 1655:49. t.c., az 1715:14. t.c.

¹⁴ Az 1507:12. t.c., az 1655:49. t.c., az 1723:29. t.c. Kivételesen az alispánok és nemesek bírászkodhattak Horvát-Szlavonországban 15 nappal a szabor megkezdése előtt. Lásd a Horvát-Szlavon sabor 1635:11. t.c. *Zapisnik Hrvatskog sabora* (jegyzőkönyv) I. köt. 58. p.

¹⁵ *Zapisnik Hrvatskog sabora* I. köt. 37. p.

gadta vagy elutasította. Ezután a protonotarius felolvasta a horvátok panaszait és kéréseit, amelyeket csak a király fogadhatott vagy utasíthatott el. Tehát a horvát rendeknek vagy karoknak nem állt jogukban szavazni, illetve befolyásolni a magyar követek kéréseit vagy panaszait, ahogy erre a horvátok esetében nem voltak jogosultak a magyar karok és rendek sem. Azonban a horvát követek kérhették, hogy egyes magyar törvények ereje kiterjedjen Horvát-Szlavonország területére is (az 1659:87. t.c.). 1791-ig a magyar országgyűlés nem hozhatott a horvát szábor követeinek beleegyezése nélkül olyan törvényt vagy határozatot, amely Horvátországra nézve valamilyen kötelezettséget rótt, még akkor sem, ha például a bán szavazott is mellette.¹⁶

Ezt a jogot egyes horvát jogtörténészek vétő-jognak minősítették.¹⁷ 1791-ben megszűnt a fenti kiváltság, a horvát követek csak egyéni szavazattal bírtak, így rendszerint a több-
ségben lévő magyar követek által megszavazott törvényjavaslatok kerültek a király elé.

IV. A horvát szábor hatásköre

Mint említettük, a XVI. századig külön ülésezett a horvát-dalmát és a szlavón szábor. Ez utóbbit hol a bán (gyakrabban), hol pedig a király (ritkábban) hívta össze. Az első ismert (szlavón) szábort (*congregatio generalis totius Sclavoniae*) Csák Máté, szlavón bán (*banus totius Sclavoniae*) hívta össze Zágrábban 1273 tavaszán, majd az 1273. április 19-én vagy 20-án kiadott okiratban a bán rögzítette, hogy a Szlavón Királyság száborán (*in congregatione regni totius Sclavonie generali*) a nemesek és a várjobbágyságok (*nobiles et iobagiones castri*) a királyság és banság jogait (*iura regni et banatus*) írásba foglalták, és kérték a bántól, hogy a bíraskodásnál ő, illetve bírái tartsák tiszteletben a jogokat. A bán hozzátette, hogy a kéréseik jogos és törvényes alapokon fekszenek, így azoknak eleget tett, majd felsorolta a szabályokat. A következő rendi gyűlést 1278-ban szintén Zágrábban tartották meg (*congregatio regni totius Sclavonie generalis*) Güssing Miklós bán elnöklete alatt. Erről a száborról érdekes dokumentum maradt fenn, illetőleg a zágrábi várjobbágyokról (*iobagiones castri Zagrabienensis*), kiknek birtokai a mai Turopolje (Túrmező) helyén álltak, melyet akkor *Campus Zagrabienensis* név alatt említették.¹⁸ A várjobbágyok Miklós bántól azt kérték, hogy erősítse meg a kiváltságaikat, amelyek a *ius descensus*-ra, azaz szállásjogra vonatkoztak, ami meg is történt (a várjobbágyok felmentést kaptak bizonyos ellenszolgáltatások alól). A mohácsi vést megelőző korszakban a király által meghívásra egybegyűlt első szlavón szábor, az 1397. évi Zsigmond király által összehívott, – a horvát történetírásban – körösi „véres” száborként (a politikai ellenfelekkel való leszámolás miatt) emlegetett rendi gyűlés volt.

Emlékezetes maradt az 1481. március 2-án Zágráb mellett (*prope civitatem Zagrabiensem*) megtartott congregatio is, amelyet I. Mátyás hivatott össze. Olykor a rendi gyűlést a herceg (dux) is összehívhatta, mint például az 1353. május 8-án István herceg, Anjou Lajos öccse által megtartott gyűlést.

¹⁶ BEUC, IVAN: *Državna zajednica Hrvatsko-slavonskog kraljevstva i Mađarskog kraljevstva (1527–1848)*. In: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, XX. évf. Zagreb, 1970. 3–4. sz. 263–283. pp., 281. p.

¹⁷ Uo. 273. p.

¹⁸ KOSTRENCIĆ MARKO: *Nacrt historije Hrvatske države i hrvatskog prava*. I. sv. Universitas Studiorum Zagrabienensis, Zagreb, 1956. 225–226. pp.

Az első ismert horvát-dalmát rendi gyűlést (*congregatio generalis regnorum Dalmatiae et Croatiae*) Podbrizsanében tartották meg 1351-ben, majd 1353. szeptember 9-én István herceg parancsára Bánics Miklós (Nikola Banić) bán tartott szabort Tininben (Knin), 1396-ban pedig Ninben Zsigmond király hívatott össze rendi gyűlést, de azon helyette, János (Ivan) zágrábi püspök elnökölt.

Az első közös horvát-dalmát és szlavón szabort hívta össze Budán 1492. február 12-én II. Ulászló. Azon a horvát-dalmát és szlavón nemesek, főurak és főpapok döntöttek II. (Jagelló) Ulászló és (Habsburg) Miksa szerződéséről, mely alapján a Jagelló-ház megszakadása esetén Habsburg Ferdinánd szerezne a magyar (és horvát) trónt. Ezen az ülésen 63 Horvátország, Dalmácia és Szlavónia területéről érkezett főpap, főúr és nemes tárgyalt együtt, a magyar főuraktól elkülönítve.¹⁹ A következő közös horvát-szlavón szabór megtartására 1533-ban Zágrábban került sor, majd 1557-től már nem volt külön horvát-dalmát és szlavón rendi gyűlés, hanem egységes rendi gyűlés lett (1681-től az elnevezése *Congregatio Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae*), amely a legfőbb törvényhozó, igazgatási, választási és bírósági testület volt Horvátországban illetve Szlavóniában.²⁰ Székhelyei Zágráb, Varasd és Kőrös voltak, ülésein részt vettek a karok és rendek (*Status és ordines*), a főpapok (*praelati*), a főurak (*magnates*), a nemesek (*nobiles*), majd a vármegyék és a szabad királyi városok követei is. A szaboron választották meg a királyság legfőbb tisztviselőit – az ítélmestert (*protonotarius*, horvátul *prabilježnik*) és a főkapitányt, döntöttek az újoncajtólásról, az általános fölkelésről, és Horvátország, illetve Szlavónia belügyeiről. A török hódítások idején a szabór legfőbb tevékenysége az ország védelmére összpontosult. Jegyzőkönyvei (*protocolla*) 1567 óta megmaradtak és azokba 1847-ig rögzítették a rendi gyűlés határozatait (*articuli*). A XVI. században megtörtént az, a korábban már előfordult eset, hogy a congregatiót a király parancsára (*ex mandatu regis*) a bán vagy a báni helytartó (rendszerint a zágrábi püspök), még korábban a herceg hívta össze. Ekkor kezdődött az a szokás, hogy a szabór tett javaslatot a királynak a kinevezendő bán személyére. (*commendatio*). Ekkor vált szokássá az is, hogy a megyei nemesség megválasztotta a szaborba küldendő követeit, a bán pedig név szerint meghívta a főpapokat és főurakat. Ez utóbbiak a helyetteseikkel képviseltethették magukat, de a helyetteseknek nem volt szavazati joguk.²¹

A horvát főpapok és főurak a szabort a magyar országgyűlés mintájára szerették volna megszervezni, tehát a Karok és Rendek Táblája mellé a főrendek házát is létrehozni. Ezt azonban nem tudták megvalósítani, főleg azért, mert a főrendek száma viszonylag csekély volt. Talán ez is befolyásolt azt a tendenciát, hogy a horvát főrendek gyakrabban jelentek meg a magyar országgyűlésen, mint a szaboron.

A közös állam létrehozása óta a horvát tartománygyűlés a magyar országgyűléstől függetlenül ülésezett és hozott határozatokat. Ezt a magyar rendek és karok tiszteletben tartották 1708-ig, amikor is a pozsonyi országgyűlésen olyan határozatot kívántak ki-

¹⁹ Uo. 230. p.

²⁰ A Szlavónia (Magyarországon még a XIX. században is Tóthországnak nevezték a térséget) fogalom helyett a XVII. században már majdnem általános a Horvátország elnevezés, és az egykori Szlavónia területét képező Zágráb, Kőrös és Varasd megyék területe ekkor már a Horvátország területét képezték. A Szlavónia név nem tűnt el, hanem az a 18. században kiterjedt Szerém, Valkó, Verőce és Pozsega megyék egész területére.)

²¹ FERDO ŠIŠIĆ 1975, 352. p.

mondani, hogy a jövőben a király csak a szábor azon határozatait szentesítheti, melyek nem ellenkeznek az érvényes magyar törvényekkel (*in quantum positivis regni Hungariae legibus non sunt contraria*). A „*concordantia*”-ra vonatkozó törvénycikket nem szentesítette az uralkodó, mert a pestisjárvány miatt az országgyűlés minden határozat nélkül feloszlott, de a magyar országgyűlés szándékára (a Magyarországra való beolvasásra) válaszul a szábor 1712-ben megszavazta az ún. horvát Pragmatica Sanctio-t (az 1712:7. határozatot)²², amely kétségtelenül hatással volt a későbbi magyar Pragmatica Sanctio elfogadására.²³ Jóllehet az 1712:7. határozatot az uralkodó nem szentesítette, mégis kedvükben járt a „*Dalmát- Horvát- és Szlavonország ekkorig megerősített s más ezentúl Ő felségétől megerősítendő szabályairól*” elnevezett 1715. évi 120. törvénycikk szentesítésével, amely kimondta: „*Mintogy a mondott országok helyhatósági szabályainak megerősítése s megtartása iránt a jelen országgyűlés folyama alatt több és különféle kérdések keletkeztek: Ő királyi sz. felsége s a karok és rendek közakaratóval határozta:*

1. Először, hogy azoknak királyi hatalommal külön megerősített helyi törvényei erejükre nézve többé semmi kérdés alá ne jöjjenek.

2. Másodsor hasonlóképpen az 1681. évi 66. t. cikkellyel általánosan megerősíteteket (szabadon maradván mégis mindenkinek, akit azok valamelyike terhelne, a királyi felséghez folyamodni) szintén erőben s érvényben tartásák.

3. Harmadsor: a melyek egyik fentebb jelzett módon sincsenek ekkorig megerősítve, de rendelkezésük még tart s jövőre kötelező lehetne: azokat s az olyanokat egy év alatt, Ő császári királyi felségéhez kell bemutatni, s vizsgálat és királyi megerősítés vagy helytelenítés alá bocsátani.

4. Végre negyedszer: a jövőben hozandókat, ha a királyi joghatóságot vagy igazgatószolgálatot, vagy bármely törvénykezési eljárást illetnek: szintén királyi megerősítés alá kell adni, különben úgy ezek, mint a harmadik osztályban foglalt fentebb említett többiek is, kötelezők ne legyenek.

5. Az ugyanama karok és rendek legújabb gyűlésén ugyancsak a karok és rendek között újonnan alkotott az a szabály pedig, mely szerint Magyarország s a hozzácsatolt részek köz országgyűléséhez, az első folyamodás elmellőzésével nem lehet folyamodni, valamint az a másik, hogy az alispánok a báni tábla ülnökségéből kizárva legyenek, ugyanaz alá a tekintet s feltétel alá esik (az utóbbira nézve mégis a bángróf szavazatát is bevévén), melyeknek a jelen törvénycikk harmadik pontjában foglalt többi szabály van alávetve.”²⁴

A fentiek alapján a szábor a belügyeire nézve törvényeket hozhatott, amelyeket a királyi szentesítés után senki sem vonhatott kétségbe. A horvát törvényhozás önállóan, a magyar országgyűléstől függetlenül dönthetett belügyeiben. Hatásköre kiterjedt a következőkre:

1. választási hatáskör (királyválasztás, a bán személyére vonatkozó javaslat, a bán

²² KUKULJEVIĆ, IVAN: *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae II*. Zagreb, 1861. 105–107. pp.

²³ PECZE FERENC: A mai horvát alkotmány és a jus publicum croaticum-hungaricum utólete. In: *Magyarság és Európa*. 1994. 1. sz. 48. p.

²⁴ Vö. *Hármaskönyv III*. Rész, 2. tc. (jegyzeteivel): 1464:XIII, 1492:I, 1548:XXIX, 1600:XXVII, 1625:LXI, 1635:XLIII, 1649:XXXIII, 1687:XXII, 1723:VII, 1741:XLVI. és XLVIII. tc, 1790:XXVI, tc. 14§: 1848:V, 1868:XXX. tc. *Magyar Törvénytár, 1657–1740. évi törvénycikkek*. 1900, 531–533. pp.

instalációja, a vicebanusnak (al-bán) kinevezett személynek megerősítése, a Zágráb és Kőrös megyék főispáni kinevezések megerősítése, 1756-ig az ítélőmester és a kincstárnok megválasztása, az alispánok, nemesi bírók, al-bírók és a Zágráb illetve Kőrös megyék jegyzőinek kinevezése, 1756-ig a magyar országgyűlésen megjelent küldöttek megválasztása, a királyhoz küldött delegatio, különböző ideiglenes jellegű testületek és bizottságok tagjainak megválasztása);

2. *törvényhozói hatáskör*;

3. *igazságügyi hatáskör* (felügyelt az igazságszolgáltatás zavartalan működésére, meghatározta a törvénykezés napjait, megválasztotta az oktaviális bíróságok esküdtjeit, felügyelt a megyei bíróságok munkájára, és a bíróságok hatáskörének betartására stb.);

4. *államigazgatási hatáskör* (honvédelem, pénzügy, oktatás, egyház, nemességbe való fogadás stb.);

5. megyei hatáskörű közigazgatási funkciók.²⁵

A töröktől való felszabadulás idején (1683–1699) a szábor 1685-ben létrehozta a Horvát Királyi Konferencia (*Conferentiae Regnorum Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*) intézményét, amely 1848-ig párhuzamosan együtt ténykedett a horvát tartománygyűléssel. A *konferenciáknak* nagy volt a jelentőségük, főleg a háborús időkben, amikor a szábor nem tudott összeülni. Ilyenkor a *királyi* vagy *báni konferenciákon* döntöttek az állam igazgatásának, illetve védelmének kérdéseiről. A konferencia határozatai bekerültek a szábor jegyzőkönyveibe. Idővel kialakult az a szokás, hogy a konferenciákon a karok és rendek által hozott határozatokat később a szábor megerősítette

A horvát rendi gyűlésnek 1767-ig a törvényhozó hatásköre mellett igazgatási és végrehajtó funkciója is volt, vagyis a bánnal együtt kormányozta az országot, ám a tárgyi évben Mária Terézia fölállította a *Horvát Királyi Tanácsot* (*Consilium Regium Croaticum*). Ezzel Horvátország megkapta az első – Magyarországtól független, de az udvarral szemben függő viszonyban álló – kormányszéket, amely fölállításával csorbult a szábor jelentősége és hatásköre. Amikor 1779-ben megszűnt a Horvát Királyi Tanács, annak ügyei a magyar Helytartótanács hatásköréhez kerültek.

Az 1790 és 1848 közötti időszakot a magyar–horvát alkotmányjogi viták (a magyar nyelv bevezetése és a protestánsok egyenjogúságának megadása Horvátországban, Fiume, Szlavónia és Muraköz hovatarozása) jellemezték, valamint a magyar és a horvát (illír, délszláv) nemzeti eszme keletkezésével kibontakozott nézeteltérések, illetve ellentétek.²⁶ Az utolsó rendi gyűlést 1847-ben tartották meg, egy évvel később a szábor diktatórikus hatalommal felruházta Jellasics József bánt és kimondta Horvátország Magyarországtól való de facto elszakadását (de iure a király személye továbbra is összekötötte Horvátországot és Magyarországot). Két évtizeddel később megszületett a magyar–horvát kiegyezés (az 1868:XXX. tc.), amely szerint Horvátország *saját területtel, törvényhozással, kormányzattal*, belügyeire nézve pedig *teljes autonómiával* rendelkező ország volt. Lakosai *politikai nemzetet* alkottak, így *“közjogi szervezetben állók és közjogok alanyai”* voltak. Az állampolgárság az egész állam (Szent István koronájának

²⁵ HEKA LÁSZLÓ 2004a. 190–191. pp.

²⁶ HEKA, LADISLAV: Hrvatsko-ugarski javnopravni prijepori. In: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 63, No.5-6. Zagreb, 2013. 1257–1292. pp.

országi) területén egy és ugyanaz (1879:L. tc. 1. §), tehát magyar volt, mégis a horvát területen való alkalmazása Horvátország jogköre volt.²⁷ A honosítás útján való adományozás, az állampolgárságból való elbocsátás, illetve megszüntetés (határozattal) a horvát bánt illette, és az ilyenemű döntések érvényesek voltak Magyarországon is, éppúgy, ahogy a magyar belügyminiszter által adományozott honosítás is hatályos volt Horvátországban. Megtörtént a hatalommegosztás a törvényhozás, a végrehajtás és az igazságszolgáltatás vonatkozásában. A horvátoknak jogukban állt használni a nemzeti – piros-fehér-kék – színeket és a címereket: vörös-fehér kockákból álló horvát, valamint a nyestet ábrázoló szlávón, illetve a három leopárd fejű dalmát címet, Szent István koronájával fedve.

A kiegyezésről szóló törvénycikk (a magyar 1868:XXX. tc. és a horvát 1868. I. tc.) alapján a horvát törvényhozó hatalmat a király és a szábor gyakorolták.²⁸ A Zágrábban ülésező szábort a király hívta össze, zárta be és döntött az első ülés napjáról is. Elnapolhatta és feloszlathatta az országgyűlést, de ez utóbbi esetben új választásokat kellett rendelnie, méghozzá az előző feloszlásátkövető három hónapon belül (1870:II. tc. 3. §, 1873:XXXIV. tc. 4. §). A horvát országgyűlés ülései nyilvánosak voltak, róluk jegyzőkönyvet és naplót vezettek. A törvényalkotásban kezdeményezési joga a királynak (helyette a bán gyakorolta) és a szábornak volt. A horvát országgyűlés (az 1868:XXX. tc. szerint az országban a magyar országgyűlés mellett a horvát törvényhozás is országgyűlésnek ismertetett el, míg korábban a magyar törvények tartománygyűlésnek nevezték) egykamarás volt, amelyben a megválasztott képviselők (az 1888. szeptember 29-i törvény 1. §-a alapján kilencven képviselőt választottak) mellett virilisták is helyet kaptak. Személyes szavazati joggal bírtak a *főpapak*,²⁹ a

²⁷ Erről bővebben lásd VARGA NORBERT: *A magyar állampolgársági jog a 19. században.* (Az első állampolgársági törvény [1879:L. tc.] előzményei, dogmatikai alapja és gyakorlata 1880–1890) PhD értekezés. 2009.; VARGA NORBERT: *A demográfiai átalakulás és a kivándorlás hatása a magyar állampolgársági jog szabályozására a 19. században.* Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXXII., Fasc. 22. Szeged, 2009., 661–692. p. V. ő. KOSNICA, IVAN: *Državljanstvo i Opći građanski zakoni u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji od 1853. do 1879.* In: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu. 63 (2013), 5/6. 1143–1164. pp.; KOSNICA, IVAN: *Gubitak državljanstva u Hrvatskoj i Slavoniji od Bachovog apsolutizma do raspada Monarhije.* In: Pravni vjesnik. 29 (2013), 3–4. pp., 61–79. pp. KOSNICA, IVAN: *Naturalizacija u Hrvatskoj i Slavoniji od 1848. do 1918.* In: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. 34 (2013), 2. 701–728. pp.; KOSNICA, IVAN: *Utvrdivanje državljanstva u Hrvatskoj i Slavoniji 1849–1880.* In: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu. 51 (2014), 3. 697–713. pp.

²⁸ Az 1868: XXX. tc. 47., 48., 54., 59. és 70. §§-i szabályozták a horvát törvényhozó hatalmat. Lásd: HEKA LÁSZLÓ: *A horvát-magyar kiegyezésről. Az 1868:I. tc. illetve az 1868:XXX. tc. elemzése.* Jogtudományi Közlemény, Budapest, 1997. 3. sz. 131–141. pp.; HEKA LÁSZLÓ: *Az 1868. évi horvát-magyar kiegyezés a saját tükreben.* Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica. Tomus LIV. Fasciculus 9, Szeged, 1998.; HEKA, LADISLAV: *Hrvatsko-Ugarska nagodba u zrcalu tiska.* In: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991) vol. 28. br. 2. str. 897–1440. Rijeka, 2007. 931–971. pp. UDK: 949.713.054 ISSN 1330-349X; HEKA, LADISLAV: *Hrvatsko-ugarski odnosi od srednjega vijeka do Nagodbe iz 1868. s posebnim osvrtom na pitanje Slavonije,* Sclavinica (Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Hrvatskog instituta za povijest. Svezak 8. (2008). Slavonski Brod, 152–173. pp.

²⁹ Főpapak voltak: a zágrábi érsek, a karlócai (Srijemski Karlovci) pravoszláv pátriárka, a megyés püspökök és a vránai perjel (*vranski prior, prior auranae*). A szabad vallásgyakorlatot törvényileg nem ismerték el, így ez a jog csak a bevett vagy elismert – katolikus (római és görög), ortodox, protestáns és izraelita – egyházakat illette. *A szerb pravoszláv (ortodox) egyház jogállását az 1887. május 14-i törvény szabályozta, amely előírta, hogy a felekezet tagjai az összes hatóság előtt használhatták a szerb nyelvet és a cirill írást.* A

megyék élén álló *főispánok* és a *türmezei gróf*, valamint a *hercegi, grófi és bárói családok férfitagjai*, akik betöltötték a 24 életévüket, beszéltek a horvát nyelvet, Horvátországban földbirtokkal rendelkeztek és adójuk legalább 2000 korona volt, ha korábban is élvezték ezt a jogot. Az elfogadott országgyűlési határozatot a bán a horvát–szlavón–dalmát tárca nélküli miniszteren keresztül a királyhoz terjesztette fel, akinek szentesítése után a törvényt a bán és a miniszter ellenjegyezték (1868:XXX. tc. 44. §, 1873: XXXIV. tc. 5. §), majd kihirdették a horvát törvénytárban, és az a 15. napon életbe lépett (*vacatio legis*). A kihirdetés tartalmazta a törvény megjelölését, tárgyát és a szentesítés napját, valamint egyes határozatait (1873. november 28-i törvény a törvények kihirdetéséről, 2. §). A törvény idézése 1871-ig azonos volt, mint a magyar törvényeké, azután pedig a szentesítés napjának, s a törvény tárgyának megjelölésével történt. A horvát országgyűlés szervezetét az 1870:II. tc., az 1881. július 15-i törvény, valamint az őket módosító 1888. szeptember 29-i törvény, illetve az 1870:II. tc. 14. §-ba foglalt felhatalmazások alapján a házszabályok alakították ki. Az 1881. július 15-i törvényt módosító 1888. szeptember 29-i törvény (Khuen-Héderváry Károly választási rendszere) Horvát–Szlavónországot kilencven választókerületre osztotta (kettő Fiuméra vonatkozott), és mindegyikben egy képviselőt választottak.

1. A képviselők megválasztása, megbízásának megszűnése

Az öt éves megbízatással (az 1887. április 24-i törvény 1. §-a értelmében) rendelkező képviselők megválasztásához abszolút többségre volt szükség, de a második körben már a két legtöbb szavazatot kapott jelölt közül a többséggel rendelkező jelölt választott meg képviselőnek.

A jelölés érvényességéhez a városokban tíz, a községi kerületekben pedig öt közvetlen választó jelölése kellett. Képviselő a Horvát–Szlavónországban született, illetve horvát községi illetőségű, 24. életévét betöltött, választójoggal rendelkező férfi lehetett, aki írni és olvasni tudott. A megyei és járási közigazgatási tisztviselők állása összeférhetetlen volt a képviselőséggel (1886. február 5-i törvény a megyék szervezéséről, 74. §). A megválasztott képviselők titkos szavazással megválasztották az elnököt és a két alelnököt (az egész mandátum idejére), valamint a négy jegyzőt és a háznagyot (egy évre), majd az elnök megalakultnak nyilvánította a szabort és megalakulásáról (illetőleg a két alelnökről) értesítette a királyt.

A képviselőválasztás érvényessége elleni panaszt csak az ellenjelölt vagy a kerületi választók, a virilisták esetében pedig bármelyik szabortag tehetett. A panaszt írásban meg kellett indokolni és be kellett fizetni 600 korona vizsgálati költséget. Ha a szabor megsemmisítette a választást, azt meg kellett ismétetni. Új választásra került sor, ha a képviselő elvesztette a mandátumát. Ez a következő esetekben fordult elő:

protestáns egyház az 1898. május 7-i törvény alapján részesülhetett az országos vagyonból, Horvátország elfogadta az uralkodó részéről szentesített, és a bán által ellenjegyezett zsinati törvényeket, amelyeket, de csak Horvátország törvényeinek határai közt. Az *izraelita egyház* egyenjogúságát a többi elismert egyházzal az 1873. október 21-i törvény fogadta el. Az izraeliták szabadon gyakorolhatták a vallásukat és élvezhették a politikai és polgári jogokat.

- a) ha a képviselő meghalt;
- b) ha alkalmatlanná vált a feladat ellátására;
- c) ha állandó akadályoztatás miatt nem tudott megjelenni az országgyűlésen;
- d) ha nem jelent meg nyolc napon belül a szábor megnyitását követően (és nem kért szabadságot);
- e) ha eltávozott Zágrárból vagy túllépte a szabadság idejét és az országgyűlés elnöke felhívásának ellenére tizennégy napon belül nem tért vissza a száborba;
- f) ha lemondott a mandátumáról.

Személyes szavazati joggal bírtak:

- a) *a főpapok*: a zágrábi érsek, a karlócai (Srijemski Karlovci) pátriárka, a megyés püspökök és a vránai perjel (*vranski prior, prior auranae*);
- b) a megyék élén álló *főispánok* és a *túrmezei gróf*;
- c) a hercegi, grófi és bárói családok 24. életévét betöltött férfitagjai, akik a horvát nyelvben jártasok voltak, földbirtokkal rendelkeztek Horvátországban és a földbirtokuk adója legalább 2000 korona volt, valamint ha korábban is élvezték ezt a jogot. Ezen családok névsorát törvényben rögzítették. A „magyar–horvát” főurak, akik a törvény hatályba lépése után telepedtek le vagy nyertek kinevezést, hasonló feltételek mellett nyerhettek személyes szavazati jogot, de azt csak úgy gyakorolhatták, ha a virilistákkal megállapított létszám nem volt betöltve, mert azok száma nem haladhatta meg a választott képviselők számának a felét. Ha ez mégis megtörtént volna, akkor a virilisták által felsoroltak közül kimaradtak a legkevesebb adót fizetők.

A személyes szavazati jogosultság a következő esetekben szűnt meg:

- a) *az elkövetett bűncselekményért kiszabott jogerős börtönbüntetésre szóló ítélet*;
- b) *az állampolgárságtól való megfosztás*;
- c) *a méltóság vagy hivatal* (amely kapcsán gyakorolta a jogot) *elvesztése*.

A jogosultságot felfüggesztették a következő esetekben:

- a) akit nem nyereségvágyból elkövetett bűncselekményért ítélték el, *az ítéletben kiszabott ideig*;
- b) csőd, vagy gondnokság alá helyezés.

A képviselők mentelmi joggal rendelkeztek (1867. május 16-i királyi és 1874. március 24-i országos kormányrendelet).

A horvát törvényhozás egyes kérdésekben korlátozott volt, mégpedig a közigazgatásban az *idegenek felett gyakorlandó rendészet*, az *állampolgárság és honosítás*, az *útlevél-rendszer* ügyeiben, valamint a nem kereskedelmi jellegű *egyesületi ügy kérdéseiben*, mert azok egységesek voltak az egész országra, és csak a végrehajtás maradt autonóm (1868:XXX. tc. 10. §), továbbá az igazságügyben a *tengerészeti jog*, a *szerzői jog*, a *kereskedelmi, váltó- és bányajog* (9. §) kérdéseiben. A vallás- és közoktatás terén a szábor elfogadta azt, hogy a katolikusok mellett a görögkeleti és református egyházak egységesek *Szent István koronájának országai* egész területén.

2. Tartománygyűlések

A Háromegyes Királyság Horvátország, Szlavónia és Dalmácia területéhez névleg tartozott Dalmácia is, amely valójában Bécs kormányzása alatt állt és bizonyos autonómiát élvezett, éppúgy, mint Isztria is (amely csak 1943-ban került Horvátországhoz). Ez a két tartomány saját tartománygyűléssel (szábor) rendelkezett.³⁰

2. 1. A dalmát szábor

1420-tól az egykori Dalmácia jelentős területe nem Horvátországhoz tartozott (hanem Velencéhez). Amikor 1797-ben Napóleon végleg „átadta a történelemnek” a Velencei Köztársaságot, a campoformiói béke alapján Ausztria megkapta Dalmáciát, valamint az adriai szigeteket, a Cattarói-öbölt (Boka Kotorska) és Isztriát. Az osztrák uralom csak nyolc évig tartott, mert a pozsonyi békeszerződés értelmében Bécs kénytelen volt lemondani Dalmáciáról, amelyet a francia csapatok megszálltak. 1805 és 1809 között a francia uralom alatt álló Olasz Királyság része volt, a következő négy évben pedig az Illír Tartományokhoz tartozott. A bécsi kongresszus 1815. évi döntése értelmében Ausztria visszakapta a franciák által birtokolt kelet-adriai területet (a velencei Dalmáciát, a Ragúzai Köztársaságot, és a velencei Albániát, ti. Budva és a Cattarói-öböl közötti térséget). Ezek a területek egy közigazgatási egységet képeztek Dalmácia Királyság név alatt, amelynek a székhelye Zárában volt. A tartomány és a kormány (1852-től Helytartótanács a neve) élén a császári helytartó állt. A tartományt négy kerületre osztották, amelynek székhelyei Zára, Split, Ragúza és Cattaro voltak. Minden kerületben több járás volt, azokon belül városi, illetve faluközségek helyezkedtek el, melyek élén előljárók illetve praetorok – akiket a helytartó nevezett ki, ellenőrzött és mentett fel –, valamint tanácsok, illetve önkormányzatok álltak. A községek a helyi ügyeket intézték, korlátolt önkormányzatot élveztek 1844-től a rájuk átruházott ügyekben is.

Bach abszolutizmusának befejeztével az 1860. évi októberi diploma és az 1861. évi februári pátens után az egész Monarchia területén visszaállt az alkotmányos rend, és a közigazgatás újjászerveződött. A dalmát tartománygyűlés külön – számára létrehozott – választási rend alapján jött létre. A negyvenhárom képviselője közül negyvenegy a választások útján került a tartománygyűlésbe, hatéves mandátummal, a katolikus és az ortodox érsek. A képviselőket négy kúriában választották meg:

1. A nagyadófizetők kúriája. 1861-ben Dalmáciában háromszáztizenhat nagyadófizető polgár volt, akik tíz képviselőt választottak. A zárai nagybirtokosok négy, a splitiek három, a ragúzaiak kettő, a cattaróiak pedig egy képviselőt választottak.

2. Kereskedelmi-ipari kamarák három képviselőt választottak, méghozzá Zára és Split egy-egy, a Ragúza és Cattaro pedig közösen egy képviselőt választott.

3. A városok nyolc képviselőt választhattak.

4. A faluközségek kúriájában (a lakosság kilencven százaléka itt élt) húsz képviselőt választhattak. Az első három kategóriához tartozó képviselőket közvetlenül választották meg, méghozzá a nagyadófizetők kúriájában minden nagyadófizető, a kereskedelmi-

³⁰ Lásd bővebben: NEDA ENGELSFEELD i. m. 243–248. pp.; Marko Kostrenčić, i. m. 225–230. pp.

ipari kamarák kúriájában pedig a kamarák bejegyzett tagjai választhattak. A városokban azonban nem minden polgárt illetett meg a választójog, mivel a három kategóriába rangsorolt polgárok (az adófizetői census alapján) közül csak a felső kétharmada választhatott. A faluközségek kúriájában közvetett volt a választás. Minden ötszáz lakosra egy választót (elector) választottak meg, majd ezek választhatták meg a képviselő(ke)t. Csak azok a férfiak vehettek részt a választásban, akik a 24. életévüket betöltötték, adófizetők voltak, de ezek közül is csak a felső kétharmad. Ez a választási rendszer lehetővé tette, hogy a tizenötezer városi „italodalmata” (autonomista) huszonegy képviselőt választhasson, a közel négyszázezer horvát (részben szerb), dalmát paraszt, halász, illetve tengerészlegény pedig mindössze húsz képviselőt.³¹

A dalmát szábor az általános oktatás-, az egészség-, a szociális ügyek és a gazdaság terén törvényeket alkotott, amelyek a császári szentesítés után (sok törvényt nem szankcionált) jogérvényesek voltak Dalmácia területén. Határozatai végrehajtási erővel bírtak a felsorolt belügyekre vonatkozólag. Meghatározta a tartományi költségvetést és kezelte az összes vagyont, tartományi adókat is bevezethetett. A központi kormány elé javaslatokat tehetett olyan törvények és rendeletek kidolgozására, amelyek Dalmácia érdekében álltak.

A tartománygyűlés munkáját az elnök, illetve alelnök irányította, akiket a megválasztott képviselők közül a császár nevezett ki, mint bizalmát élvező személyeket.

A szábor összehívása a központi kormány javaslatára császári rendelet alapján történt meg. A császár megszakíthatta a már elkezdett tartománygyűlést, vagy feloszlathatta a dalmát szábort a képviselők hatéves mandátumának lejárása előtt. Habár az országos rend szerinti tartománygyűlést évente kellett összehívni, olykor három évig sem ülésezett, ha ezt Bécs érdekei megkívánták. Története során – 1861-ben tartották az első, 1912-ben pedig a tartománygyűlés utolsó ülését – tíz alkalommal tartottak választásokat (1861, 1864, 1867, 1870, 1876, 1883, 1889, 1895, 1901 és 1908) és háromszor feloszlatták a szábort. Hivatalos nyelve 1883-ig az olasz volt, ezután pedig a horvát lett, de az olasz nyelv használata engedélyezett maradt. Annak ellenére, hogy 1912 után már nem hívták össze a dalmát szábort, nem oszlatták fel, tehát jogilag egészen a Monarchia bukásáig (1918-ig) létezett.

2. 2. Az isztriai szábor

Az abszolutizmus bukása Isztriában is az autonóm státusz elnyerését jelentette. A tartomány élén Isztria tartományi szábora állt, amelynek elnökét a császár nevezte ki a megválasztott képviselők soraiból. A tartománygyűlés elnökét hivatalosan tartományi kapitánynak (*capitano provinciale*) nevezték. Ő maga nevezte ki a helyettesét. A tartománygyűlés végrehajtó és igazgatási szerve a tartományi bizottság (kormány) volt, amelybe a tartománygyűlés képviselői közül négy-nyolc személyt választottak.

³¹ NEDA ENGELSFELD i. m. 221–225. pp.; Dalmatinski sabor (Dieta provinciale dalmatica). In: Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2008. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13759>; FILIP HAMERŠAK: *Mali leksikon hrvatske pravne povijesti*. Katedra za povijest hrvatskoga prava i države. Pravni fakultet u Zagrebu. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb, 2013. https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Mali_leksikon_hrvatske_pravne_povijesti%5B1%5D.pdf

Az isztriai szábor kompetens volt dönteni a mezőgazdaság, állattenyésztés, erdészet, középületek, alapítványok ügyeiben, valamint a hadsereg elszállásolásáról és élelmezéséről, az egyházi és világi iskolákról, tartományi költségvetésről. Törvényeket javasolhatott a központi kormánynál és helyi adót is megszavazhatott, de csak az állami adó összegének tíz százalékáig. Isztria autonómiája – a többi tartományhoz hasonlóan – korlátozott volt, hiszen a császár bármelyik szábori határozattól megvonhatta a szentesítést, így az érvénytelen maradt. A tartománygyűlést a császár hívta össze és oszlatta fel. Dalmáciához hasonlóan Isztriában is a négy kúria (nagybirtokosok, városok, kereskedelmi-ipari kamarák és faluközösségek) választói választották meg hat éves megbízatásra a képviselőket. Mellettük a püspökök (virilisták) hivatásuk alapján kerültek a száborba. A februári pátensre alapuló tartományi szabályzat (*Regolamento provinciale*) és a választási rend (*Regolamento elettorale per la Dieta provinciale per il Litorale*) előírták, hogy a tartománygyűlést harminc képviselő alkotja (ebből huszonhetet választottak, hárman pedig virilisták voltak). *Iure proprio* útján kerültek a tartománygyűlésbe a félsziget főpapjai, még hozzá Trieszt és Koper püspöke, Parentium és Pola püspöke, valamint a vegliai (Krk) püspök. A nagybirtokosok öt, a városok nyolc, a kereskedelmi-ipari kamarák kettő, a faluközösségek pedig tizenkét képviselőt választottak.

A szavazati jog az adócenzustól függött. Maga a választás nyílt és közvetlen volt az első három kuriális kategóriába tartozókra vonatkozóan. A faluközösségek viszont közvetett választások útján választották meg a képviselőiket, akként, hogy először a választókat (*elettori eletti*), vagyis *fiduciari*-kat választották meg, majd azok voksoltak a képviselőkre.

Dalmáciához hasonlóan Isztriában is a módosabb, gazdagabb, városban élő lakosság olasz volt, amíg az összlakosság kétharmadát kitevő horvátok és szlovénok főleg a falvakban éltek. A tartománygyűlés hivatalos nyelve az olasz volt, és csakis a szláv lakosság nyomására fogadták el a horvát nyelv egyenjogúságát.

Az 1908. évi reform után az addigi harminchárom képviselő helyett már negyvenhét személy ült a tartománygyűlésben, még hozzá úgy, hogy a nagybirtokosok maradtak az öt képviselőjüknél, a kereskedelmi-ipari kamarák pedig a két öket képviselő személynél. A városok és mezővárosok képviselete tizenegyről tizenégyre nőtt, a faluközösségek képviselőinek száma pedig tizenkettőről tizenötöre. A választási rend újdonsága az általános (ötödik) kúria létrehozása volt, amelyben nyolc képviselőt választottak.³²

Az 1861–1914 közötti időszakban tizenegy alkalommal került sor választásokra. Az isztriai tartománygyűlés utolsó ülését 1910-ben tartotta meg. Ezen a horvát–szlovén képviselők és olasz társaik között nézeteltérés alakult ki, amelynek során az előbbieket az elnöki asztalt felfordították és szétdobálták az anyagokat, mire a kormány megbízottja berekesztettnek nyilvánította az ülést.

A horvát szábor, a dalmát és isztriai tartománygyűlések fent leírt szervezete és ha-

³² NEDA ENGELSFELD i. m. 243–248. pp.; V ö. S. TROGLIĆ: Istarski sabor. In: Istarska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2008.; <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1229>; Vö. IVAN BEUC: *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527–1945)*, Zagreb 1969; PETAR STRČIĆ: *Prilog povijesti Istarskog sabora (1861–1916)*. In: Arhivski vjesnik, god. 34–35/ 1992-92. sv. 35–36, str. 53., Zagreb, 1992. FILIP HAMERŠAK: *Mali leksikon hrvatske pravne povijesti*. Katedra za povijest hrvatskoga prava i države. Pravni fakultet u Zagrebu. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb, 2013. https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Mali_leksikon_hrvatske_pravne_povijesti%5B1%5D.pdf

tásköre megmaradt 1918. október 29-ig, amikor a horvát szábor kimondta, hogy Horvátország megszakítja a kapcsolatát Ausztriával és Magyarországgal. Ezután 1918. december 1-jén létrejött a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, amely 1941-ig megszüntette a szábort. A II. Világháború idején – a Független Horvát Állam fennállása során – ismét működött a horvát országgyűlés 1945-ig állami országgyűlés néven, majd a szocialista korban többnyire a párt akaratának érvényesítőjeként egészen az 1990. évi rendszerváltásig és a többpárti választásig ténykedett. Ekkor létrejött a kétkamarás parlament (*Sabor*), amelyet a 2001 áprilisában született alkotmánymódosítás egykamarás országgyűléssé alakított át, megszüntetve a Megyék Házát. Az 1991. május 19-i függetlenségi népszavazást követően, a szábor 1991. június 25-én kimondta az ország függetlenségét.

V. A horvát parlament jelenlegi szervezete, hatásköre

A hatályos alkotmány szerint a *Horvát Sabor* az állampolgárok képviselőtestülete és a törvényhozó hatalom letéteményese.³³ A parlamentnek legalább 100, de legfeljebb 160 képviselője van, akiket az általános és egyenlő választójog alapján közvetlenül és titkos szavazással választanak meg négy éves mandátumra (az alkotmány 71-73. §). A képviselők számának ingadozása annak tudható be, hogy a tíz választóközvetben megválasztott honatyák mellett, még két külön-külön (11. és 12.) választóközvetben választják meg a nemzeti kisebbségek (összesen nyolc képviselőt, ebből három szerbet, egy magyart, egy olaszt, míg a többi három képviselőt a különböző csoportokba tömbösített egyéb nemzetiségi kisebbségek választják meg) és a határon kívül élő horvátok az országgyűlési képviselőiket. A külföldi horvátok szavazójoga már több mint egy évtizede a két legnagyobb párt közötti politikai – alkotmányjogi vitának egyik indoka, valószínűleg azért is, mert ők rendszerint a konzervatív-nemzeti párt jelöltjeit választják meg. Az elégedetlenek (bal-liberális oldal) arra hivatkoznak, hogy a „diaszpóra” szavazatainak zöme a szomszéd Bosznia-Hercegovinából származik, ahol a kettős állampolgárságú horvátok államalkotó nemzetet alkotnak (a szerbekkel és bosnyákokkal együtt), ott élnek, adóznak, és megvalósítják az alkotmányos jogaikat. Ezért szerintük meg kellene szüntetni a külföldi horvátok választójogát, és azt a lakóhelyhez kellene kötni. Ezzel szemben a nemzeti oldal azzal érvel, hogy a horvát állampolgárnak az alkotmány alapján szavazójoga van attól függetlenül, hogy hol él. 2000-ig az ún. fix kvóta szerint (12 képviselőt) választottak a külföldön élő horvát állampolgárok, majd azután a megválasztott képviselők számát a szavazáson való részvételhez kötötték.³⁴ Jelenleg – az EU csatlakozáshoz szükséges kompromisszum

³³ Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst). Narodne novine« br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/2000, 124/2000 – pročišćeni tekst, 28/01, 55/01, 76/10, 85/10 és 5/14. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html (letöltve: 2014. VII. 7.).

³⁴ Általában a „diaszpórában” 15-17 ezer szavazat kell egy mandátumhoz. 2000-ben hat országgyűlési képviselőt adott a határon kívüli horvátság. Ekkor 125.737 külföldön élő horvát voksolt, ebből 109.187 Bosznia-Hercegovinában élő horvát volt. A jobboldali (konzervatív) HDZ 107.847 voksot kapott (ebből 97.723 szavazatot Bosznia-Hercegovinában), és hat mandátumhoz jutott, a parlamenti választások akkori győztese a

eredményeként – három külföldi horvátot választanak a Saborba (az őshonos szerbeknek is három képviselőre van joga), de a konzervatívok jelezték, hogy kormányszerűlésük esetén módosítani kívánják a külhoniak választójogával kapcsolatos rendelkezést.³⁵

A mentelmi joggal rendelkező képviselőknek nincs imperatív mandátuma, a megbízatásuk négy évre szól. A szabor rendszeresen évente kétszer ülésezik – tavasszal (január 15. és július 15. között) és ősszel (szeptember 15. és december 15. között). Emellett a köztársasági elnök, a kormány, vagy a képviselők többségének kérésére, a parlament elnöke a frakcióvezetőkkel történő egyeztetés után rendkívüli ülést hívhat össze.

A parlament hatáskörébe tartozik: az alkotmány megalkotása és módosítása, a törvények meghozatala, az állami költségvetés elfogadása, a háború és béke kérdése, a határmódosítás, a nemzeti biztonságról és védelemről szóló stratégia elfogadása, a fegyveres erők és a biztonsági szolgálatok működésének ellenőrzése, a kormány és a többi parlamentnek felelős közigazgatási szerv munkájának felügyelete, a népszavazás kiírása stb. Az alkotmány módosítását indítványozhatja a képviselők legalább egyötöde, a köztársasági elnök és a Horvát Köztársaság Kormánya. Az alkotmánymódosítási eljárás megindításáról a parlament valamennyi képviselőinek szavazattöbbségével dönt, majd az alapokmány módosításáról a szabor dönt valamennyi képviselőjének kétharmados szavazattöbbségével. Ezután a parlament kihirdeti az alkotmánymódosítást.

Az országgyűlés megerősíti azokat a nemzetközi szerződéseket, amelyek a törvény létrehozását vagy módosítását követelik, továbbá a hadi és politikai természetű nemzetközi szerződéseket és azokat, amelyek az állam számára pénzügyi kötelezettség vállalásával járnak. Valamennyi képviselőjének kétharmados szavazattöbbségével erősíti meg azokat a nemzetközi szerződéseket, amelyekkel a nemzetközi szervezetnek vagy szövetségnek a Horvát Köztársaság Alkotmányában rögzített jogosítványok adatnak át. A nemzetközi szerződéseket a köztársasági elnök (140. §) köti meg a Kormány javaslatára vagy maga a kormány.

Az országgyűlés határozatait egyszerű szavazattöbbséggel hozza meg, ha az ülésen jelen van a képviselők többsége. A nemzeti kisebbségek jogait szabályozó sarkalatos (organikus) törvényeket valamennyi képviselő kétharmados szavazattöbbségével fogadja el a parlament. Valamennyi képviselőjének szavazattöbbséggel fogadja el azokat a törvényeket, amelyek szabályozzák az alkotmányban biztosított emberi jogokat és alapszabadságokat, a választási rendszert, az állami szervek hatáskörét, munkamódszereit és munkáját, valamint a helyi és területi (regionális) önkormányzatok szervezeti felépítését és hatáskörét. Törvénykezdeményezési joga van minden képviselőnek, a parlamenti frakciónak, a munkabizottságnak és a kormánynak (84. §). A parlamenti képviselő jogosult képviselői kérdésekkel fordulni a Kormányához és egyes miniszterekhez, a

baloldali (volt kommunista) SDP és a vele koalícióban lévő liberális HSLŠ pedig együtt 5.177 szavazatot (ebből 2.984 voksot Bosznia-Hercegovinában).

³⁵ A konzervatív-nemzeti érdekeket képviselő HDZ azt állítja, hogy az akkori ellenzék (A Szociáldemokrata Párt) „megszarolta” őket, hogy az EU-hoz való csatlakozás miatt szükséges alkotmánymódosításhoz nem járul hozzá, ha az alkotmányban nem korlátozzák a külhoni horvát képviselők száma. Úgyszintén hangoztatják, hogy ha a 2015. évi választásokon ismét hatalomra kerülnek, akkor módosítani fogják a tizenkettődik választókörzetben választandók számát.

képviselők legalább egytizede interpellációt nyújthat be Kormányához vagy egyes tagjaihoz.

Az elfogadott törvényeket a köztársasági elnök hirdeti ki, nyolc nappal a meghozataluk után. Az államfő felülvizsgálati eljárást indíthat az Alkotmánybíróság előtt abban az esetben, ha alkotmányellenesnek tartja a kihirdetett törvényt. Hatályba lépésük előtt a törvényt vagy más jogszabályt ki kell hirdetni a *Narodne novine* („Nemzeti Újság”) nevű hivatalos közlönyben (86–89. §).

A Sabor a képviselők többségének szavazatával kimondhatja a feloszlását rendkívüli választások kiírása érdekében, de a kormány javaslatára és a miniszterelnök ellenjegyzése mellett, a parlamenti frakció vezetőkkel való tanácskozás után a köztársasági elnök is feloszthatja a parlamentet, ha az bizalmatlanságot szavazott a kormánynak, vagy ha a betervezéstől számított 120 napon belül nem fogadja el az állami költségvetést (104. §). Azonban, az államfő nem oszthatja fel a parlamentet addig, amíg ellene vizsgálat folyik az alkotmány megsértése miatt felhozott vád alapján.

Az alkotmány előírja, hogy a Horvát Köztársaságnak más államokkal való szövetségekbe való egyesülését kezdeményezheti a képviselők legalább egyharmada, a köztársasági elnök és a Kormány, majd az egyesülésről előzetesen határoz az országgyűlés valamennyi képviselőinek kétharmados szavazattöbbségével. Végül a szövetségbe lépésről szóló döntést népszavazáson (melyet a szabori határozattól számító harminc napon belül kell megtartani) hozzák meg a résztvevő szavazók szavazattöbbségével.

Tilos viszont szövetségbe lépni más államokkal, ha az ilyen egyesülés a jugoszláv állami közösség felújításához vezetne vagy vezethetne, illetve valamilyen balkáni állami kötelékhez, akármilyen formában.

Az utóbbi időben nagy indulatokat váltott ki a népszavazás intézménye, amelyet az alkotmánymódosítás esete mellett (az állam függetlensége, egysége és fennmaradása számára fontos más kérdésben) kiírhatja a szabor a törvényjavaslatról vagy más hatáskörébe tartozó kérdésről, ha ezt a Horvát Köztársaság összes választópolgárának tíz százaléka kezdeményezi. Legutóbb a referendum kiírására, polgári kezdeményezés hatására, került sor a családjogi törvénnyel kapcsolatban. Ugyanis a bal-liberális többségű parlament 2014 júniusában megszavazta az új családjogi törvényt, amely létrehozását megelőzően igen éles vita zajlott főként a házasság meghatározásáról. A vita 2013 tavaszán kezdődött, amikor napvilágra került, hogy a kormány az azonos neműek kapcsolatát törvényesíteni akarja, mire civil kezdeményezésre megindult az alkotmánymódosító referendum kiírására irányuló aláírásgyűjtés. Az igen sikeresnek bizonyult és *A család nevében (U ime obitelji)* elnevezésű szervezet 2013. június 14-én az országgyűlésben átadta a 749.316 állampolgár aláírását tartalmazó népszavazást kérő petíciót. A parlament majdnem öt hónapot várva végül november 8-án elfogadta a házasság meghatározásáról szóló referendum kiírását. A december 1-jén megtartott népszavazás mindössze a harmadik (az 1991. május 19-én tartott függetlenségi³⁶ és a 2012. január 22-én megtartott EU-csatlakozási referendum mellett) volt Horvátországban, egyben az első, amely népi kezdeményezésre jött létre. A részvétel 37,9 százalékos volt, vagyis na-

³⁶ A szerző a Pélmonostori Járás (akkoriban az 54 ezer lelket számláló horvátországi Baranya egy közigazgatási egységet – járást – képezett) ötagú Választóbizottságának tagjaként az első többpárti választások és a függetlenségi népszavazás aktív résztvevője volt.

gyobb, mint az EU-csatlakozási népszavazáson: a szavazók 65,87% igennel, 33,51% nemmel szavazott, amíg 0,62% szavazócédula érvénytelen lett. Mivel a plebiscitumon hozott döntés kötelező jellegű, így ezután az alkotmányban átvették a Családjogi Törvényben leírt definíciót, mely szerint a házasság nő és férfi által megkötött életközösség.³⁷ A napokban a fenti polgári szervezet több mint 370 ezer aláírást gyűjtött össze a választási rend módosítására, a preferenciális szavazás bevezetése érdekében, vagyis, hogy a választópolgárok a pártlistákról szavazzanak egyes jelöltekre függetlenül a sorrendben elfoglalt helyüktől, és ezzel a jelölteket preferenciáik szerint rangsorolhassák. Párhuzamosan gyűjti az aláírásokat egy másik szervezet is, amely népszavazás útján szeretné megakadályozni az autópályák koncesszióba adását. Másrészt pedig a Kormány az Alkotmánybíróságtól kéri annak megállapítását, hogy a 370 ezer aláírás elegendő-e a népszavazásra, mivel ez ugyan a horvátországi választók tíz százalékát teszi ki, de a végrehajtó hatalom képviselői szerint a népszavazás kiírásához szükséges valamennyi horvát választópolgár (a külföldiekkel együtt több mint négy és fél millióan vannak) tíz százalékának aláírása. A horvát parlament időközben igyekszik törvényt iktatni a preferenciális szavazás kérdését és ezzel elkerülni legalább az egyik plebiscitumot.

Zárszó

Horvátország a honfoglalás óta Sabornak nevezi a legfőbb törvényhozási szervét, amely a történelem során volt nemzetgyűlés, rendi gyűlés, tartománygyűlés és országgyűlés. A szászor Magyarország alkotmánytörténetében is fontos szerepet töltött be tekintettel arra, hogy Horvátország 1102-től 1918-ig Magyarországgal közös államot alkotott. A XV. századtól a szászor követeket küldött a magyar országgyűlésbe, akik 1791-ig különös státusszal bírtak.

A bécsi abszolútizmus és a délszláv királyság (1918–1941) időszakát kivéve folyamatosan ülésezett, beleértve az egypártrendszer korszakát is. Az ország 1991-ben történt függetlenné válása óta a parlament formailag is módosult, 2000-ig kétkamarás volt, azóta egykamarás intézmény, az ország legfőbb képviselői és törvényhozási szerve, amely szervezeti felépítése, működése és hatásköre általában megegyezik a legtöbb európai országgyűléssel.

³⁷ Odluka Ustavnog suda u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja državnog referenduma održanog 1. prosinca 2013., na kojem je članak 62. Ustava Republike Hrvatske dopunjen novim stavkom 2. „Narodne novine Republike Hrvatske” broj 5/14. (http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_01_5_93.html letöltve: 2014. VII. 7.).

LÁSZLÓ HEKA

CROATIAN PARLIAMENTARISM

(Summary)

Since moving into their homeland, Croats dealt with most important national issues in their councils (*congregatio*). The Parliament has continued to operate after Croatia entered the state union with Hungary in 1102, but the Parliament as a legislative body, along with viceroy, remained the highest authority and the guarantor of Croatian statehood.

Since 1443, the Parliament has sent Envoys (*Nuncio*) to the Hungarian National Assembly. The Croatian Parliament elected Ferdinand of Habsburg in 1527 as their King, regardless the Hungarian Parliament intention to enthrone Ivan Zapolja. In 1712 the Croatian Parliament adopted the so-called Croatian pragmatic sanction (which admittedly was not sanctioned – confirmed, as opposed to the Hungarian sanction). However, since the 18th century, controversies occurred between the two Parliaments, because the Hungarians wanted to restrict the rights of the Croatian Parliament, reducing it to the Provincial assembly, which would be subordinate to the Hungarian Parliament. Public law dispute from 1790 to 1848 ended with armed conflict in *revolutionary* 1848-49. and the introduction of absolutism. With the downfall of absolutism the parliamentary life in Croatia and Hungary was once again restored, and the two nations in 1868 reached a compromise by the Legal Article I. in 1868 (in Hungary Legal Article 1868 XXX.), also known as the Croatian-Hungarian Settlement which was endorsed by both Parliaments and sanctioned by the King. By this agreement, the Parliament was recognized as the Croatian legislative body in the area of internal administration, judiciary, education and religion.

With the disintegration of the Austrian-Hungarian Empire and the formation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (since 1929 Kingdom of Yugoslavia), the Croatian Parliament did not act until 1941, when it functioned as a National Assembly (until 1945), and as the republican Parliament until the disintegration of Yugoslavia in 1991. Today it is the highest legislative and representative body of the independent and sovereign Republic of Croatia.